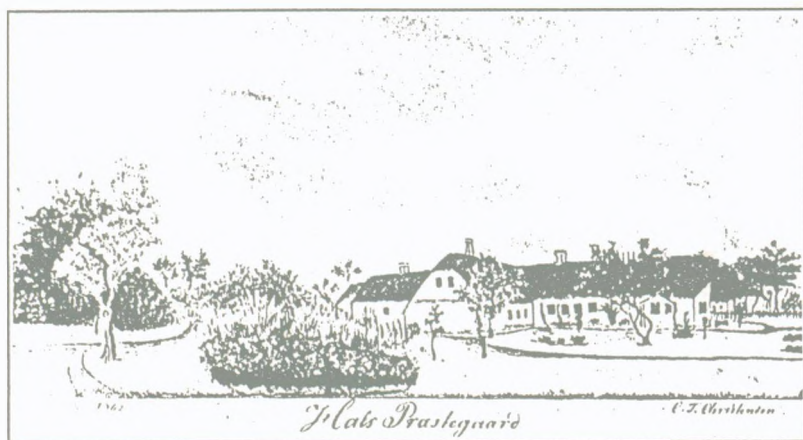

CARL RISE HANSEN

SOGNEPRÆST OG MENIGHED

HALS MUSEUM
1995

CARL RISE HANSEN

SOGNEPRÆST OG MENIGHED

Christen Thomsen Christensen
og menigheden i Hals 1858 - 1862

HALS MUSEUM
1995

Carl Rise Hansen:

Sognepræst og menighed.

Christen Thomsen Christensen og menigheden i Hals 1858 - 1862.

Copyright © by Carl Rise Hansen 1995.

Udgivet af Hals Museum, Skansen, Østergade, 9370 Hals. Tlf. 98 75 03 06. Fax 98 75 03 06

Redaktion: Klem Thomsen.

Forlagsredaktion: Henrik Gjøde Nielsen.

Tilrettelægning: Viggo Larsen.

Teknisk Produktion: Hals Museum.

Omslagsillustration: C. T. Christensen, Hals Præstegaard, 28. maj 1862.

Printed in Denmark 1995.

ISBN 87-985457-2-8.

Sognepræst og menighed

I sommeren 1858 kom der en ny sognepræst til Hals menighed yderst på Vendsyssels sydøstlige hjørne. Han kom fra Ho og Oksby sogne på Esbjerg-egnen, hvor han havde været præst en halv snes år, fra 1848. Her var han blevet gift med en københavnerinde Villhelmine Caroline Tide-
mand, født 1824; de havde fået 3 børn, hvoraf 2 døde som små, mens det tredje barn Odin Ti-
demand Christensen fulgte med til Hals iøvrigt sammen med en lidt ældre fætter, der blev
opdraget hos præsteparret.

Det, der gør det muligt at betragte præstens forhold til sin menighed mere detaljeret, skyldes,
at han fra sin tiltrædelse i Hals har ført dagbog, der er bevaret fuldstændig fra 1858 til maj 1862,
dvs. at den dækker en stor del af den tid, pastor Christensen virkede i Hals. Dagbøgerne opbeva-
res nu i Landsarkivet i Viborg under Privatarbiver som nr. 119.

Dagbøgerne er ført næsten dagligt og til tider meget minutiøst. Tidligere er pastor Christen-
Thomsen Christensen blevet omtalt i en artikel i "Fra Himmerland og Kjær Herred" 1990, hvor
docent, Ph.D. Svend Gram Jensen i "En højesteretsdom om blodskam (1862) og dens følger"
gennemgår en blodskamssag efter datidens juridiske bestemmelser. Selv har jeg i en artikel i
tidsskriftet "Historie" efteråret 1993 med benyttelse af Christensens korrespondance med sin
biskop Peter Chr. Kierkegaard i Aalborg belyst hans sindssygdom og forholdet til især biskop-
pen, der søgte at hjælpe Christensen til forbliven i embedet, men forgæves. Den sag vedrørende
blodskam, hvori han intetanende eller måske uforsigtigt blev indviklet, ødelagde hans sind. Om
den skæbnesvangre sag og dens forløb kan søges nærmere oplysning i ovennævnte tidsskrifter.

I Ho og Oksby sogne fandt han efterhånden forholdene for barske, skønt han var født i et sogn
i nærheden, i byen Nørre Nebel ved Varde.

Fra 1855 var Christensen begyndt at søge forflyttelse fra Ho og Oksby, han syntes da, at han
så længe havde betjent menigheden, at han kunne forsvare at søge bort¹⁾. I 1858 søgte han 1. maj
om Broust menighed i Aalborg stift, men forinden havde han den 19. april 1858 søgt Hals sog-
nekald i samme stift, og det gav gevinst²⁾. Udnævnelsen forelå 16. maj og nåede frem til Chri-
stensen gennem en meddelelse i en lokal avis 28. maj. Senere nåede den officielle meddelelse
gennem biskop og provst frem til ham.

Chr. Th. Christensen skulle i Hals efterfølge den i datiden ret kendte præst Ludvig Daniel
Hass³⁾, der havde været missionær i Smyrna, kendt også som politiker og en slags kvaksalver
(homøopat); han var blevet forflyttet til et betydeligt bedre embede i Nibe-Vokslev.

Christensen skrev nu til Hass og udbad sig oplysninger om Hals menigheds tilstand, navnlig i
religiøs, moralsk og psykologisk henseende, for at han kunne blive orienteret om den kreds,
hvori han nu skulle virke. Der var mere, som Christensen eller måske ikke mindst hans kone
kunne ønske oplyst, således om beboelseslejlighedens indretning i præstegården i Hals, dens
beliggenhed med henblik på møblering, antal af vinduesfag i hvert værelse og udsigten derfra.
Christensen var en omhyggelig mand. Videre hedder det i henvendelsen til Hass: "Endvidere
tager jeg mig den Frihed at forespørge, om De agter at beholde Præstegaarden i Hals som Bopæl
for Deres Familie indtil Naadensaarets Udløb, eller om De kunne ønske at overdrage samme til
mig". Da Christensen skulle flytte så langt fra sit daværende opholdssted, ønskede han at kunne
tage sin familie med sig til Hals endnu inden vinteren. Hvis der skulle være nogen hindring for
Hass i at flytte fra Hals, spurgte han, om denne ville oplyse, om der i så fald i Hals måtte findes
nogen passende lejlighed (Dagb. 1858 3.6.).

Det varede noget inden Hass svarede, først 23. juni omtales et svar, men indholdet kendes
ikke. Ad anden vej søgte den nye Hals-præst oplysning om Hals. En af hans bekendte, skipper
Niels Cornelius Nielsen, der ved denne tid flyttede til Aalborg, skrev til Christensen, at "Stedet
med Hensyn til Naturskønhed er mange pro C. bedre end Ho, at der boer 2 Kjøbmænd i Byen,
at der en en stor Avlsgaard⁴⁾, men at Beboerne forøvrigt er Lodser og Fiskere, og Stedet er ikke

Lade- og Losseplads mere" (Dagb.1858 12.6.). Lidt senere fik han oplysninger fra postmester Rostrup i Varde og fra den ny provst Claudi i Varde. Situationen blev enstemmig angivet som meget smuk. Om befolkningen var meningen delt. Den først omtalte mente, at der var lid kirkegang, den anden, der oftere havde prædikeret der, medens pastor Hass var i Rigsdagen erklærede, at "Kirken var godt besøgt" (Dagb.1858 15.6.).

Hass må have underrettet om, at han agtede efter nogle måneder at overflytte sin husholdning til Nibe, selv var han flyttet derhen, hvortil der må have været ret god dampskibsforbindelse, men hans kone blev indtil videre boende i præstegården. Der var det særlige system med "Nådens-året", at de forflyttede præster boligmæssigt kunne indrette sig inden for dette års frist, efter fælles aftale, ligesom de skulle komme overens om afvikling af indtægter og udgifter kaldet.

Flytningen af præsten voldte ikke de store vanskeligheder. Af postmesteren i Varde fik Christensen oplysninger om dampskibsfarten fra Struer til Aalborg (Dagb.1858 30.6.).

Da Hass var parat til at rømme præstegården i Hals før vinterens komme, rejste spørgsmålet sig straks om transporten af familien Christensens bohaver til Hals. Det måtte nemmest kunne ske søværts, men en forespørgsel til en Skipper i Hjerting gav ikke resultat (Dagb.1858 7.6.). Vigtigere var det naturligvis også, at præsten nåede frem til Hals. Han holdt afskedsprædiken i Højsbø Oksby kirke 11. juli, og underrettede stiftsprovsten i Aalborg, With⁶⁾, om sin forventede ankomst til Hals; 18. juli prædikede Christen Thomsen Christensen da for første gang for halsboerne, og begyndte 19. juli sin dagbog "Embedsvirksomhed i Hals".

Dagens første notat angår vejret, der var dejligt og varmt sommervejr, lige noget for Christensen, som altid var meget optaget af den slags. Formandens hustru fru Johanne Hass⁷⁾ var tilstede og tog sig af den nyankomne, der havde måttet efterlade sin kone og øvrige familie i Oksby. Fru Hass ledsagede ham på en tur i marken og på kirkegården. Christensen skrev naturligt nok straks til konen med oplysninger om præstegården som svar på en del spørgsmål, hun havde givet ham med. Der var nu allerede forskellige Halsboere, der kom og hilste på ham, naturligvis først og fremmest de mere fornemme og fremtrædende i byen som proprietær C. A. Færch⁸⁾ på Højsbø Ladegård og forpagter Siegfried Rée⁹⁾, der drev denne gårds avling og tillige også havde forpagtet præstegårdens avl, Kaptajn Harboe¹⁰⁾, inspektionsofficer på Hals Skanse, der var uden større krigsmæssig betydning, men med nogle militære boende. Førstelærer og kirkesanger Nielsen kom også; han blev en værdifuld støtte for den nye præst både i kirken og i skolen; han indbød straks nogle mindre beløb, der under vacationen var tilfaldet præsteembedet. Meget fornuftigt lånte Christensen omgående hos sogneforstanderskabets daværende formand mølle ejer Mortensen¹²⁾ en liste over de valgberechtigede i Hals sogn til folketingsvalget 1856, som han ønskede at for at blive bekendt med sognebeboerne, dvs. den del, der var valgberechtiget.

Allerede 20. juli aflagde den nye præst besøg i Hals skole, og viste i det hele taget skolevæsenet - også i den anden - mindre skole i sognet, Hou skole, stor interesse.

Fru Hass lånte ham bøger til læsning, for det var naturligvis en trist tid i det værelse, der var overladt ham i præstegården, uden kone og anden familie.

Fru Hass ledsagede ham også på yderligere besøg i Hals by, bl.a. hos en frøken Schiøtz¹⁾ som siden hyppigt kom i præstegården; han besøgte også lodsoldermand Stricker og toldkontrolør Hornemann.

Hundredagene satte ind og med dem dårligere vejr. Foruden de ugentlige søndagsgudstjenester kom der også begravelser; præsten måtte 26. august begrave en fiskers kone, og det foregik med tale ved graven i øsende regnvejr; i dagbogen noteres: "det var meget ubehageligt at følge Liig Jorden og holde Liigtalen ... det regnede næsten den hele Tid, mens jeg taleden", og det ærgrede ham, at den pågældende fisker, hvis kone han havde begravet, dagen efter kom og ville prut med ham om betalingen for talen, "men kunne ikke komme afsted dermed, da jeg ikke vilde